

Laimutė Valatkienė

1937 10 15–2018 10 15

Besidomintys krašto istorija ir kultūra gerai žino Žemaitijos tyrinėtoją, archeologę ir muziejininkę Laimutę Valatkiene. 2018 m. spalio 15 dieną, tuokart buvusią tokią šviesią ir saulėtą, aptemdė netektis. Muziejininkė, archeologė mirė po sunkios ligos savo gimimo dieną. Po netekties sunku rašyti, dar sunkiau, kai nepaleidžia mintis, jog visa, kas prasminga, jau liks praeityje. Tačiau šviesus kolegės, bendramintės prisiminimas išliks muziejininkų, archeologų, jos bičiulių atmintyje.

Dauguma L. Valatkienės darbo metų prabėgo „Alkos“ muziejuje. Šiam muziejui buvo palikti archeologės, muziejininkės darbai ir sukaupta patirtis, atiduoti patys kūrybingiausi, brandžiausi metai. Todėl ir dabar L. Valatkienė neatsiejama nuo ant Žaliojo kalno Telšiuose baltuojančio „Alkos“ muziejaus, nuo tų istorinių vertybių, kurios čia surinktos, sukauptos jos ilgalaikių archeologinių, muziejinių tyrinėjimų metu.

Teresa Laimutė Valatkienė (Šilinskaitė) gimė 1937 m. Mažeikių r. Kušlėnų kaime, tarnautojų šeimoje. 1970 m. baigė vidurinę mokyklą, o 1988 m. – Vilniaus universiteto Istorijos fakultetą. Savo biografijoje ji rašo: „1971 m. pradėjusi dirbti Telšių kraštotyros muziejaus filiale – Mažeikių kraštotyros muziejuje, domėjausi kraštotyra, archeologija. Rinkdama medžiagą aptikau žmogų, žinojusį pilkapį miške ir ardomo senkapio Ventos šlaite, vietas. Jo dėka ir buvo išaiškintas Zastaučių pilkapis, kurį 1974 m. tyrinėjo archeologas V. Valatka. Nuo tada mano gyvenimo kelias ir pasisuko archeologinės veiklos linkme. Traukė toks paslaptingas, mažai žinomas, įdomus darbas, ieškojimai. 1974 m. perėjusi dirbti į Telšių kraštotyros muziejaus vyr. fondų saugotojos pareigas, ėmiau dalyvauti archeologinių paminklų žvalgymų ir tyrinėjimų, vadovaujamų V. Valatkos, ekspedicijose.“

Susipažinusi su muziejininku ir archeologu Vitu Valatka, sukūrė šeimą. Labiausiai ją domino ir traukė archeologija, tad kartu su vyru tyrinėjo Žemaitijos archeologinius paminklus: Žaduvėnų pilkapius ir Vembutų senkapį (abu Telšių r.) 1975 m., Kukių kapinyną (Mažeikių r.) 1976 m. Deja, dvejus metus trukusį gražų ir prasmingą bendrą gyvenimą nutraukė vyro mirtis – Vitas Valatka mirė 1977 m. rugpjūčio 23 d. Netekusi bendraminčio, L. Valatkienė toliau tęsė Žemaitijos tyrinėjimus. Nuo 1977 m. rugsėjo 1 d. ji paskirta į mokslinės bendradarbės pareigas.

Gyvenimo aprašyme archeologė pažymi: „1978 m. eksploatuojamame žvyro karjere, Galkančiuose (Telšių r.) išaiškėjo ardomas senkapis, kurį tais pačiais metais

ir tyrinėjau. Nuo čia ir prasidėjo mano savarankiškas archeologinės praktikos darbas. Mano tyrinėjimų kelrodžiu ir vadovu tapo mokslininkas, archeologas habil. dr. A. Tautavičius. Visais darbo klausimais kreipdavausi, gaudavau patarimų, pamokymų ir sveikos kritikos.“

Maudžiorų plokštinių kapinyną (Kelmės r.) – žemaičių genties palikimą archeologė tyrinėjo 1979, 1980, 1983, 1984 m. Žalakių senkapio (Kelmės r.) tyrinėjimai vyko 1980, 1982 m. Šatrijos kalno papėdės pietinė gyvenvietė (Telšių r.) tyrinėta 1984 m. Godelių kapinyną (Plungės r.) L. Valatkienė tyrinėjo 1986 m. Tyrinėjant rasta 14 degintinių kapų, dviejų tipų apeiginės duobės – tai kuršių etninio junginio palikimas. Archeologinė medžiaga datuota XI–XIII a.

Melioratorių aptiktas iki to laiko nežinomas kapinynas Kuršų kaime (Telšių r.) tyrinėtas 1987 m. Ardomoje kapinyno dalyje archeologė ištyrė 56 kapus, iš kurių du buvo degintiniai. Surasta ir duobė su degėsiais, susijusi su mirusiųjų simbolinio laidojimo apeigomis. Pagal tyrinėjimų medžiagą kapinynas datuotas XIII–XV a. I puse. Archeologiniai tyrinėjimai atlikti restauruojant Šv. Aleksandro bažnyčią Varniuose (Telšių r.) zakristijos požemyje. Nustatyta, kad čia mirusieji palaidoti XVII–XVIII a.

Žemaičių muziejaus „Alka“ archeologinės ekspedicijos, kurioms vadovavo L. Valatkienė, vyko ir vėliau: Kumpikų senkapio žvalgomieji tyrinėjimai 1993 m., Varnių senkapio tyrinėjimai 1995 m., Bauželio senkapio žvalgomieji tyrinėjimai 2000 m. ir Vembutų piliakalnio aplinkos žvalgymai 2003 m. Archeologė dalyvavo Džiuginėnų gyvenvietės (visi Telšių r.) žvalgomuosiuose tyrinėjimuose 2007 m. Telšių ir Varnių senamiesčius ji tyrinėjo 1992–2003 m. laikotarpiu. Daugiausia tai buvo žvalgomojo pobūdžio kasinėjimai.

Be jau minėtų archeologinių ekspedicijų, surengta dar keletas žvalgomojo pobūdžio trumpesnių išvykų, siekiant išaiškinti archeologijos paminklus Žemaitijoje. Žvalgyta Didvyčių, Eivydų, Jazdauskiškių, Kalnėnų, Nausodžio, Pagadonės, Pagermančio, Vabalių, Želvaičių ir keletas kitų senkapių, Džiugo, Getautės, Godingos, Plinijos, Šatrijos, Vembūtų piliakalniai ir kt.

L. Valatkienė parašė nemažai mokslinių straipsnių, archeologinių paminklų žvalgymų ir tyrimų ataskaitų, surinko tūkstančius eksponatų. Muziejaus moksliniame archyve sukaupta daug muziejininkės užrašytų prisiminimų, aprašų iš etnografijos ir istorijos. L. Valatkienės darbų išspausdinta Telšių, Kelmės, Plungės rajonų laikraščiuose, žurnale „Žemaičių žemė“. Nuo 1978 m. jos archeologinių žvalgymų ir tyrinėjimų darbų paskelbta moksliniuose informaciniuose leidiniuose „Archeologiniai atradimai“ (rusų k.), „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje“. Nemažai jos straipsnių paskelbta knygose „Žemaičių praeitis“ bei Telšių miesto istorijai skirtame rinkinyje „Telšiai“. Mokslinė medžiaga apie 1987 m. tyrinėtą Kuršų kapinyną išspausdinta leidinyje „Lietuvos archeologija“ (1995, t. 11).

Labai svarbus archeologės siekis buvo publikuoti V. Valatkos rašytinių darbų palikimą. Bendradarbiaujant kartu su Danute Mukiene ir prof. habil. dr. Algirdu Girininku buvo išleisti V. Valatkos darbai – „Žemaičių žemės tyrinėjimai“: knyga I

„Archeologija“ 2004 m. ir knyga II „Muziejininkystė, etnografija, kraštotyra“ 2006 m.

Muziejininkė parengė ne vieną ekspoziciją ar jos teminį skyrių, rengė parodas, dalyvavo edukacinėje veikloje. Rinko medžiagą, prisiminimus apie Rainių tragediją, parengė pirmąją muziejaus ekspoziciją Rainių Kančios koplyčioje. Nuo 1975 m. ji organizavo kraštotyrimines kompleksines ekspedicijas, kurioms ir vadovaudavo. L. Valatkienė teikė metodinę pagalbą žymiam Žemaitijos kraštotyriminkui Konstantinui Bružui (1912–2005) ir jo įkurtam muziejui Žemaičių Kalvarijoje, Žaliojoje trobelėje.

L. Valatkienės darbai neliko nepastebėti – 2002 m. gruodžio 30 d. už muziejininkystės darbus muziejininkei, vyresniajai archeologei paskirtas garbingas apdovanojimas – Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos premija. Kultūros ministerijos Baltojoje salėje jai buvo įteiktas laureatės diplomai.

Darbai, darbėliai, o tarp jų ir gerbiamos Laimutės pomėgiai. Vienas svarbiausiųjų – knygų skaitymas, antrasis – muzika. Ji dainuodavo romansus, grojo akordeonu arba pianinu. Mėgo vairuoti ir grybauti. Laimutė grožėdavosi gamta ir vedžiodavo savo ištikimąjį keturkojį draugą – šunelį.

Daug metų kartu dirbau, tad galiu paliudyti archeologės ir muziejininkės kruopštumą. Mačiau ją susikaupusią, palinkusią prie perkasų žemės ir kepinant vasaros karščiams, ir spaudžiant geliančiam šaltukui. Archeologė visuomet įdėmiai fiksuodavo žemės sluoksniuose atidengtą buvusių kartų palikimą. Ekspedicijose tolimame Žemaitijos pakraštėlyje energingai vadovavo senkapių tyrinėjimams. Tūkstančius kartų pagarbiai kilnojo, matavo kiekvieną radinį. Po to gimė dienoraščiai, archeologinių tyrinėjimų ataskaitos, straipsniai ir... atsivėrė dalis mūsų protėvių būties paslapties.

Mintyse įstrigę Žemaičių Kalvarijos kraštotyriminko Konstantino Bružo iškilmingi žodžiai: „MIELA ALKA, TU AMŽINYBĖS LENTYNA – vieta nemirtingumui.“ Kiekvienas turime savąją ALKĄ, tik skiriasi mintys ir darbai. Gerbiama Laimutė buvo suradusi savo pašaukimą, savo gyvenimo ALKĄ – archeologiją ir muziejininkystę.

Dalia Karalienė

Laimutės Valatkienės bibliografija

1. Mūsų muziejaus penkmetis, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1976 vasario 10, p. 4–5.
2. Galkančių senkapio įdomybės, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1979 gegužės 29, p. 3.
3. Ką randa archeologai Maudžiorų kapinyne, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1979 rugsėjo 11, p. 3–4.
4. Maudžioruose gyventa žemaičių, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1979, rugsėjo 12, p. 4.
5. Tyrinėjami Maudžiorų senkapiai, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1979 liepos 10.
6. Archeologiniai tyrinėjimai Užvenčio apylinkėse, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1980 liepos 17.
7. Galkančių (Telšių raj.) senkapio tyrinėjimai 1978 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*, Vilnius, 1980, p. 114–116.
8. Maudžiorų senkapio (Kelmės raj.) tyrinėjimai 1978 ir 1979 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais*, Vilnius, 1980, p. 89–92.
9. Pirmieji aptiko melioratoriai, *Tiesa*, 1980 rugsėjo 16, p. 2.
10. Раскопки могильника в д. Мауджёррай, *Археологические открытия 1979 года*, Москва, 1980, с. 374–375.
11. Исследования могильника в Мауджерай, *Археологические открытия 1980 года*, Москва, 1981, с. 353.
12. Į archeologinius barus pažvelgus, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1982 birželio 10.
13. Maudžiorų kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982, p. 62–65.
14. Tiriamas Žalakių senkapis, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1982 birželio 26.
15. Žalakių kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1980 ir 1981 metais*, Vilnius, 1982, p. 101–103.
16. Vasara ekspedicijoje, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1983 rugsėjo 6.
17. Žalakių praeities puslapis, *Komunistinis žodis* (Kelmė), 1983 birželio 4.
18. Maudžiorų plokštinio kapinyno tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*, Vilnius, 1984, p. 104–106.
19. Žalakių plokštinio kapinyno tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais*, Vilnius, 1984, p. 143–145.
20. Раскопки могильника в д. Мауджерай, *Археологические открытия 1983 года*, Москва, 1985, с. 418.
21. Godelių praeitis, *Kibirkštis* (Plungė), 1986 gruodžio 27, 30.
22. Istorijos šaltinis. Muziejaus archeologinių tyrinėjimų trisdešimtmetis, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1986 spalio 9.
23. Maudžiorų plokštinis kapinynas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*, Vilnius, 1986, p. 76–78.
24. Šatrijos kalno pietinės pašlaitės tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais*, Vilnius, 1986, p. 38–40.
25. Telšių kraštotyros muziejaus archeologinių tyrinėjimų trisdešimtmetis, *Biržulio baseino kompleksinių tyrinėjimų dešimtmetis: Varnių konferencijos pranešimų tezės (1987 liepa)*, Vilnius, 1987, p. 20–25.
26. Kas jie, kapų vagys?, *Komunizmo švyturys* (Telšiai), 1987 birželio 4, p. 3 (bendraautorius V. Vaivada).
27. Godelių kapinyno tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*, Vilnius, 1988, p. 107–110.
28. Kasinėjimai Kuršuose, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1986 ir 1987 metais*, Vilnius, 1988, p. 161–165.

29. Kuršų kapinyno tyrinėjimai, „Muziejaus istorija, fondai, ekspozicija“. Teorinės–praktinės konferencijos, skirtos tarptautinei muziejų dienai, pranešimų tezės (Telšiai, gegužės 18 d.), Telšiai, 1988, p. 30–32.
30. Раскопки могильника в д. Годеляй, *Археологические открытия 1986 года*, Москва, 1988, с. 392.
31. Ar gyveno kuršiai Kuršuose, *Žemaičių praeitis*, Vilnius, 1990, t. 1, p. 45–51 (bendraautorė S. Gedminienė).
32. Poetas, kraštotyrininkas, muziejininkas, *Gimtinė*, 1992, Nr. 2, p. 1, 3 (bendraautorius A. Tautavičius).
33. Iš senosios Plungės praeities, *Saulutė* (Plungė), 1993, Nr. 32, p. 3.
34. Džiugo piliakalnio ŠV gyvenvietės žvalgymas, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 79–84.
35. Iš senosios Telšių praeities, *Telšiai*, Vilnius, 1994, p. 13–18.
36. Kumpikų kaimo senkapis, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 178.
37. Varnių šv. Aleksandro bažnyčios zakristijos tyrimai 1992 metais, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 218–220.
38. Kuršų kapinynas, *Lietuvos archeologija*, 1995, t. 11, p. 214–243.
39. Archeologiniai tyrimai Telšių senamiestyje, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1994 ir 1995 metais*, Vilnius, 1996, p. 251–254 (bendraautorė D. Karalienė).
40. Žvalgomieji tyrinėjimai Telšių senamiestyje, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1996 ir 1997 metais*, Vilnius, 1998, p. 424–426.
41. Renavo piliakalnis, *Renavas*, Vilnius, 2001, p. 15–17.
42. Bauželio senkapis, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2000 metais*, Vilnius, 2002, p. 118–119.
43. Pranas Genys ir jo kūrybinis palikimas Žemaičių muziejuje „Alka“ (minint Žemaičių muziejaus „Alka“ 70-metį ir jo įkūrėjo Prano Genio 100-ąsias gimimo metines, *Muziejinkystės biuletenis*, 2002, Nr. 1, p. 42–43.
44. Pranas Genys ir jo kūrybinis palikimas Žemaičių muziejuje „Alka“, *Žemaičių saulutė* (Plungė), 2002 kovo 1, p. 6.
45. Pranas Genys ir Žemaičių muziejus „Alka“, *Kalvotoji Žemaitija* (Telšiai), 2002 kovo 2, p. 4.
46. Iškalbingi Žemaičių žemės kapinynai, *Žemaičių žemė*, 2004, Nr. 3, p. 14–17 (bendraautorė D. Karalienė).
47. Archeologiniai tyrinėjimai Telšiuose, Turgaus aikštėje nr. 23, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais*, Vilnius, 2005, p. 195–198 (bendraautorė D. Karalienė).
48. Varnių senamiesčio žvalgomieji tyrinėjimai, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2002 metais*, Vilnius, 2005, p. 238–240 (bendraautorė D. Karalienė).
49. Džiugo piliakalnis mena Telšių praeitį, *Kalvotoji Žemaitija* (Telšiai), 2005 birželio 4, p. 8.
50. Išėjusiam atminti, *Gimtinė*, 2005 gruodis, p. 2.
51. Vydūno pėdsakai „Alkos“ muziejuje, *Kalvotoji Žemaitija* (Telšiai), 2005 spalio 20, p. 3.
52. Tyrinėjimai Telšių senamiestyje, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2003 metais*, Vilnius, 2005, p. 236–237 (bendraautorė D. Karalienė).
53. Vembutų piliakalnio aplinka, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2003 metais*, Vilnius, 2005, p. 54–55 (bendraautorė D. Karalienė).
54. Vito Valatkos darbai Žemaičių muziejaus „Alka“ moksliniame archyve, Žemaičių žemės tyrinėjimai. *Muziejinkystė, etnografija, kraštotyra*, Vilnius, 2006, knyga 2, p. 9–16.
55. Žvalgomieji tyrinėjimai Džiuginėnuose, *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2007 metais*, Vilnius, 2008, p. 84–87 (bendraautorė D. Karalienė).
56. Godelių senkapis, *Lietuvos deimančiukai*, Kaunas, 2008, p. 23–31.
57. Maudžiorų kapinynas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2008, t. 14, p. 462.

Gintautas Zabiela